

Mana-i Harfi; Adalet

Adalet mülkün temelidir.” Hazret-i Ömer’in fitratını ve idareci özelliğini en güzel şekilde ifade eden bu söz hem mülk, hem melekût alemini şekillendiren temel bir kanunu ifade eder. Özellikle mülk aleminde tezahürleri gözlenen bu kanun, zahiri ve farazî benliklerin, “teşahhus” sırrından kaynaklanan özel alanların bir uzantısı olmalıdır. Şuur sahiplerinde “benlik”, “ene”, varlıkların genelinde ise “tabiat” yani bir varlığın kendine mahsusmuş gibi sergilediği özellikler her unsura, canlı cansız her varlığa ait farazî sahaları gündeme getirmektedir. Bunun şuur sahibi varlıklarda sosyal uzantısı mülk edinme, psikolojik boyutu ise sahiplik duygusu şeklinde ortaya çıkar. Farklı uzantıları diğer varlıklarda da farklı mertebelerde gözlenir. Dağların, denizlerin, ağaçların, binlerce tür bitki ve hayvanın “kendilerine ait” şeklinde ifade edilebilecek alanları vardır. Sanki tabiatın veya varlıkların benliği ve bu şuursuz alt düzey benlikle ortaya çıkan bir şahsiyet kazanma yani “teşahhus” gerçeği izlenir. Bu teşahhusun devamında ise kendileri de alt düzey bir teşahhusa sahip olmakla birlikte şeffaflık sırrı ile bunu öne çıkarmayan, yani varlıklar için benliğini eriten zerrelerin bir yerden diğerine, bir halden diğer hale geçişlerinde paylaşımaları gündeme gelir. İnsanlar arasındaki sosyal ilişkilerde alış-veriş, mülkiyet, iktisadî kurullarla şekillendirilen paylaşım aslında bütün mahlukat içinde de cereyan eden bir fiildir. Dıştan görülen sabitliklerde nisbî ve farazîdir, çünkü en sabit taş bile içinde bulunduğu dünyanın ve galaksinin hareketlerinin aynını uzay boşluğu içinde yapmaktadır. Bunun yanında bütün zerreler, elementler, mikroorganizmalar bir yerden diğerine sürekli hareket halindedirler. Topraktaki mineraller, gökyüzündeki bulutlar, güneşten gelen ışık, bütün canlı bedenlerin hücreleri sürekli yenilenir. Bitki örtüsü, tarlanın mahsulâtı, gökyüzünün yıldızları da hep yenilenir. Bütün bu değişimler, başkalaşım, yenilenmeler içinde varlıkların genelinde adil bir paylaşım gözlenir. Adaleti sağlayan büyük bir otoritenin varlığını hissettiren muhteşem bir düzen, hassas bir denge ve her şeyde bir ölçü gözlenir. Tecavüz, haksızlık, sınırları taşmak, hakkından fazlasına göz dikmek şeklinde algılanabilecek hiçbir işleyiş yoktur. Göz kaşın sahasına tecavüz etmez, diş dudağın işleyişine mani olmaz. Aynı kültür ortamına gelen iki bakteri türü bir sınırdan buluşuncaya kadar ürer ve o sınıra gelince dururlar. Tecavüz, fitrî kanunların çizdiği sınırları aşmak yoktur. Cüz’i iradenin karışması ile zaman zaman aksamalar yaşanmakla birlikte sosyal olgularda da benzer bir işleyiş vardır. Her bir ferden ruhuna yerleştirilmiş vicdan, sorumluluk duygusu, ahlâk kuralları şeklinde ifade edilen kurallara uymanın erdem kabul edilmesi ve en önemlisi ilahî dinlerin kişilerin davranışları üzerindeki etkileri, adaletin sosyal boyutunu oluşturur. Bütün bu özellikler, insan toplumları içinde hukuk denen kavramın ortaya çıkmasına zemin hazırlıyor olmalıdır. Benliği ve meyilleri ile tecavüze, hakkı olmayana yeltenen ve imtihan gereği fitrî kanunlarla “dur!” denmeyen şuur sahiplerine, fitrî şeriatın sosyal kanunları ve kelâmî şeriat ile “dur!” denilmektedir. Aslında cüz’i iradenin ürünü olan tercihler ve meyiller de tamamen serbest, başıboş ve kontrolsüz olmamalıdır. Milyarlarca insanın bulunduğu bir dünyada, milyarlarca farklı iradenin, farklı meyilleri ortaya çıktığı ve bunların da iklim, ruh hali, genler, çevre faktörleri gibi sayısız unsur tarafından etkilendiği düşünülürse; bütün bunlara varlıkların yukarıda bahsettiğimiz hareketliliği de eklenirse; ve fiziğin yeni verileri ile zamanın en küçük dilimlerinde tüm tablonun yok olup, tekrar aynıyla yaratıldığı nazara alınırsa, kainat her an dağılma, parçalanma ve tecavüzlere gebe dir. Sabit, kararlı değildir; bu şekilde tutulmaktadır. Bu şekilde tutulmasının tek yolu vardır; o da en küçükten en büyüğe ve her an olabilecek bir kontrol yani kader. Cüz’i irade ise imtihanın önemli

unsuru, sorumluluğun kaynağı ve eşyanın gidişatını etkileme zannıdır. İmtihan için verilmiştir ve zan düzeyinde farazî bir varlıktır. Bütün varlıkların dengelerinde, sınırlarını aşmamalarında, birbirlerinin farazî sahalarına tecavüz etmemelerinde, tecavüz halindeki fitrî tokatlarda, meyillerle dolu milyarlarca insanın bir arada yaşayabilmelerinde hep kaderin hükmü ve kudretin yaptırımını gözlenir. Zahiri sebeplerde, görünen işleyişlerde, zaman ve mekânda sınırlı alanlarda zulüm, haksızlık ve çirkinlik gibi gözükken haller olsa da “neticeler ve meyveler” hep güzeldir, bütün hep güzeldir. Haksız yere hırsızlıkla suçlanıp hapse atılan bir şahıs bilmektedir ki, kaderin hükmü adildir, daha önce işlediği ve kimsenin bilmediği cinayetin cezası kesilmiştir. İnsanlarımız fark ettikleri bu gerçeği; “Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste” vecizesiyle ifade etmiştir. Daha güzel bir ifadesi ise; “Kader hakiki illetlere bakar, adalet eder.” şeklinde Kader Risalesi’ndedir.

“Adalet mülkün temelidir.” sözünde mülk genellikle devlet olarak anlaşılır. Bu yukarıda genişliğini gözler önüne sermeye çalıştığımız mülk alemi içinde yer alan unsurlardan yalnızca biridir. Ama adalet, mülk aleminin hepsinin temel kanunudur.

Bu dünyadaki işleyişlerin, mülk aleminde gelmiş geçmiş en küçük hareketin doğurduğu bir mana, manevî bir meyve vardır. Cinler ve insanların amelleri ile dokudukları, filleriyle yazdıkları sayfalar, ahirete mana olarak ulaşıyor. Ruh ve cesetlerinin ortak mahsulatı “ahiret pazarı”na gönderiliyor. Bütün bu manaların oluşumuna arkadaşlık eden, “nur-u hayata çok defa hizmet” edip “hayata mazhar” olduktan sonra “öteki alemin binasında” onları tekrar kullanıp vazife vermek, adalet ve hikmet gereğidir. Bu durum ise, mülk ve melekût boyutları arasında işleyen muhteşem bir adaletin-muazzam bir “kanun-u adl”in ipuçlarını alemimize taşır. Böyle bir adaletin hakim olduğu alemde yaşadığımızın farkında olma şuurunu bize veren Adil-i Mutlak, her tür şükre ve kulluğa lâyıktır.